

РЕЦЕНЗІЯ

про дисертацію Мойсеєнко Ірини Михайлівни «Формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з розладами аутичного спектра», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії

з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

спеціальність 016 «Спеціальна освіта»

Актуальність дисертаційної роботи Мойсеєнко І.М. обумовлена загальною тенденцією розвитку сучасної освіти, яка полягає у зміні світоглядних переконань щодо розуміння місця у суспільному житті та забезпечення якісної освіти дітей з РАС. Адже аутизм розглядається на сьогодні у царині зарубіжних досліджень як одна з глобальних проблем людства. Щорічно по всьому світу збільшується кількість осіб з порушеннями цього типу, відтак створення якісних умов навчання та реабілітації дітей з РАС є одним із пріоритетів національної соціальної політики, що втілюється через державні та регіональні програми. Цей факт підтверджує статистика щодо осіб з РАС. З урахуванням таких даних особливо значущими постають питання і діагностики, і комплексного супроводу, і організації відповідного корекційно-розвиткового середовища з формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з розладами аутистичного спектра.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження є складовою напрямку „Методичні та дидактичні засади навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища” (реєстраційний номер 0118U003348) відділу інклюзивного навчання Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Робота виконувалася у рамках комплексної науково-дослідної роботи кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивного навчання Дніпровської академії неперервної освіти «Науково-методологічні та організаційні засади педагогічного супроводу інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти» (шифр: 0118U004949), в якій дисертантка приймала активну участь.

Наукова новизна полягає в тому, що вперше у українській педагогічній науці дисертанткою Іриною Мойсеєнко визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено провідні сенсомоторні компетенції дітей дошкільного віку з розладами аутистичного спектра з огляду на успішну адаптацію у шкільне середовище; поглиблено уявлення про змістові характеристики компонентів сенсомоторних компетенцій; науково обґрунтовано та укладено модель формування сенсомоторних компетенцій, на основі якої розроблено програму та методiku формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з РАС; удосконалено форми і методи формування сенсомоторних компетенцій дітей з РАС; доведено пряму залежність результатів сформованості сенсомоторних компетенцій у дітей з розладами аутистичного спектра від спеціально організованих занять з

розвитку сенсомоторики. Подальшого розвитку набули основні положення методики сенсомоторного розвитку дітей з розладами аутистичного спектра дошкільного віку як засобу формування сенсомоторних компетенцій в аспекті підготовки до школи.

Практична значущість роботи дослідження полягає у розробленні та апробації діагностичного змістового і організаційно-методичного забезпечення сенсомоторного розвитку у дітей з РАС старшого дошкільного віку. Результати дослідження, теоретичні висновки і джерельна база можуть бути корисними для розробки концептуальних і нормативних документів, оновлення і розробки закладами вищої освіти і викладачами освітньо-професійних програм, програм курсів, навчально-методичних матеріалів з педагогічних технологій; проведення педагогічних і порівняльних досліджень; у професійній діяльності психологів закладів освіти та інклюзивно-ресурсних центрів; а також для вчителів-практиків, що працюють з дітьми з РАС. Прогностичні результати дослідження можуть бути основою подальших наукових студій, пов'язаних із навчанням та вихованням дітей з особливими освітніми потребами з порушенням сенсомоторного розвитку.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, які сформульовані у дисертації. Наукові положення дисертації достатньо обґрунтовані та відображені у висновках розділів та загальних висновках. Найбільш суттєві результати, здобуті Іриною Мойсеєнко, вдало обґрунтовані, а також відповідають меті та завданням дисертаційного дослідження. Зміст основних положень роботи викладено послідовно та чітко, логічно-сміслові переходи між підпунктами дослідження, а також визначеними розділами присутні. Ступінь вірогідності здобутих результатів забезпечується достатньою апробаційною базою дисертантки. Результати дисертаційної роботи висвітлено у необхідній кількості наукових публікацій.

Результати дослідження пройшли достатню апробацію у закладах дошкільної та вищої освіти України. Достовірність здобутих результатів забезпечується методологічною основою дисертації, що становлять філософські положення теорії наукового пізнання, взаємозв'язку й взаємозумовленості конкретних умов з педагогічними реаліями, що передбачає застосування системного, особистісно орієнтованого, компетентнісного підходів до освіти дітей з РАС. Для досягнення мети та розв'язання окреслених завдань дослідження здобувачкою використано комплекс загальнонаукових методів: теоретичних, емпіричних, статистичних, прогностичних, які чітко прописані у вступі дисертаційної роботи. Також представлена ґрунтовно опрацьована джерельна база дослідження, оскільки на різних етапах наукового пошуку було проаналізовано достатню кількість джерел.

Характеристика основних положень роботи. Робота складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

З логічною послідовністю в роботі простежується тривалий процес вивчення відповідних зарубіжних і українських джерел зі спеціальної освіти та психології за останні роки, де ґрунтовному аналізу піддано особливості організації ефективної діяльності фахівця і дошкільника з РАС з урахуванням специфіки розвитку. В представленій роботі розкриваються творчі пошуки і практичні напрацювання знаних українських вчених (Наталія Базима, Катерина Островська, Тетяна Скрипник, Валентина Тарасун, Діна Шульженко та ін.), спрямовані на розкриття особливостей феномену аутизму, поліпшення шляхів взаємодії в тріаді «фахівці – батьки – дитина» в розрізі формування сенсомоторних компетенцій у дошкільників даної категорії. На основі вдало застосованих методів (історико-логічного аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення), розкриваючи успіхи і невдачі у цій справі, авторка, зокрема, реалістично переосмислює сучасний стан дошкільної підготовки дітей означеної категорії з урахуванням активної інклюзивної політики сьогодення щодо включення дітей з РАС у загальноосвітнє середовище.

На особливу увагу заслуговують зусилля автора щодо аналізу форм, методів формування сенсомоторних компетенцій за участі фахівця з точки зору поставлених у дослідженні завдань. Для педагогічного дослідження, власне, факт ретельного аналізу виступає якісним показником фахової зрілості Ірини Мойсеєнко, як сучасної дослідниці. Варто також відзначити, що здобувачка проаналізувала з урахуванням рівневого, метричного, нейропсихологічного, психолого-педагогічного, клінічного підходів значний масив першоджерел, частина яких раніше не вводилася до наукового обігу.

Окремий напрям дослідницького пошуку Ірини Мойсеєнко присвячено методам і прийомам вивчення психофізичного розвитку дітей з РАС, у ході реалізації якого представлено і охарактеризовано комплексну картину можливостей і особливостей розвитку старших дошкільників з РАС різного ступеню тяжкості. Варто відмітити характерний стиль розробки і застосування діагностичного інструментарію, роль досвідченого практика у цьому процесі з використанням математично-статистичних методів обстеження. На основі розробленої авторської моделі формування сенсомоторних компетенцій розроблено та апробовано зі спеціально підібраним (вербальним і невербальним) інструментарієм поетапну методику формування сенсомоторних компетенцій дошкільників з РАС, доведено її ефективність для практичного впровадження в спеціальних та інклюзивних закладах дошкільної освіти, які відвідують дошкільники з РАС.

Застосовані в процесі наукового дослідження технології і методика є діагностично цінними, валідними й стійкими, такими, що пройшли апробацію в різних формах роботи. Правильність окресленої мети і завдань підтверджено практикою в реальних умовах організації експериментальної роботи. Особливо треба наголосити на досить глибокому якісному аналізі здобутих показників. Це означає, що Ірина Михайлівна має достатні навички в організації і проведенні експерименту, що дало їй можливість на достатньо високому рівні виконати поставлені наукові завдання й забезпечити

вірогідність, валідність результатів констатувального й формувального етапів дослідження.

Рукопис дисертації відображає основні етапи дослідження, чітку структуру, логіку викладення матеріалу. Доцільним є, на наш погляд, дотримання чіткості застосування дидактичних принципів: від простого до складного, наочності, науковості, що в цілому забезпечує логічність викладу матеріалу.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Звертаю увагу на якість, повноту, відсутність плагіату, інформаційність, неповторюваність викладу матеріалів дисертації у 23 публікації Ірини Мойсеєнко, де вісім є фаховими, а також на системність, регулярність оприлюднення з 2018 по 2022 роки на різних форумах (конференціях, семінарах, круглих столах та ін.) всеукраїнського і міжнародного рівнів.

Зазначене дає змогу стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, оригінальним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для педагогічної науки як в Україні, так і за її межами. Оцінюючи в загальному позитивно дослідження Мойсеєнко Ірини Михайлівни, вважаємо за доцільне висловити деякі міркування та побажання.

Побажання до змісту та оформлення дисертації. Схвально оцінюючи результати дослідження варто висловити окремі побажання, які мають рекомендаційний та уточнювальний характер.

1. Новизна дослідження презентована ключовими дефініціями, серед важливих, значущих і доцільних виступає поняття «структурований простір». Викликає сумніви можливість створення такого простору для формування сенсомоторних компетенцій в дошкільників з РАС, зокрема в межах експериментальних закладів України.

2. Сучасний розвиток спеціальної та інклюзивної освіти схиляється до поширення соціокультурного підходу до супроводу дітей з РАС. При цьому здобувачка послуговується нозологічним підходом і використовує позицію «4 П»: персоналізації, прогностичності, профілактичності, партнерства. Потребують уточнення позиції нозологічного підходу у контексті дошкільної освіти осіб з РАС.

3. Рецензоване дослідження презентує широкий пласт діагностичного матеріалу, який варто використовувати фахівцям у практичній діяльності. Потребує уточнення необхідність розглядати ресурс діагностичного інструментарію як пропедевтичний напрям корекційної роботи дошкільників з РАС.

4. З огляду на предметність, значущість практичного доробку авторки рекомендуємо розробити методичні рекомендації, які б постали у вигляді спрямовуючих настанов у процесі формування сенсомоторних компетенцій дошкільників з РАС для педагогів, асистентів з урахуванням ключових аспектів створення «структурованого простору» в умовах спеціальних і інклюзивних дошкільних закладів України.

ключових аспектів створення «структурованого простору» в умовах спеціальних і інклюзивних дошкільних закладів України.

Зазначені нами побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю даної дисертації та мають характер рекомендацій. Представлена дисертаційна робота є завершеною, а сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову й практичну цінність.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді та аналізі дисертаційної роботи, а також її перевірки в антиплагіатній системі Strike Plagiarism не виявили порушень академічної доброчесності.

Висновок. Дисертаційне дослідження Мойсеєнко І.М. «Формування сенсомоторних компетенцій дітей старшого дошкільного віку з розладами аутичного спектра» є цілісною, самостійною, завершеною роботою на правах рукопису, яку виконано на актуальну тему з використанням наукових методів дослідження. Робота характеризується чіткістю змісту, містить науково обґрунтовані науково-прикладні результати, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, свідчать про особистий внесок здобувачки та достатньо повно представлені у наукових працях. Дисертація відповідає спеціальності 016 «Спеціальна освіта» та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (з наступними змінами), та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її авторка, Мойсеєнко Ірина Михайлівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта».

Рецензент:

доктор психологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу
психолого-педагогічного супроводу
дітей з особливими потребами
Інституту спеціальної педагогіки і
психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

І. М. Омельченко

Прийнято до
звернення
до спеціалізованої вченої ради
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
20.06.23